

АРХИВ

АРХИВ

АЗƏРБАЈЧАН

№ 8

1962

Ик А Д Д Ы М

НЕКАЖЭ

ОГЛАН јериндэн галхды. Бармагларынын учунда гапыја јахынлашды. Гулаг асды. Атасы хорулдајырды.

О, јенэ дэ бармагларынын учунда кері дөндү. Тэлэсик кејинди. Әјилиб ахшамдан чарпајынын алтында кизлэтдији тилову көтүрдү. Бир аз тәрэддүд етди.

Атасынын хорултусу ајдынча ешидилирди.

Оглан пәнчэрәни ачды. Салланыб һәјәтэ дүшдү. Тиловун учу илә пәнчэрәни бағлады.

Бирдән һәјәтләриндэ сахладыглары јекэ, гырмызы хоруз бәркдән банлады.

Оглан диксинди.

Хоруз бир дэ банлады. Буну көзләјирмиш кими әтраф һәјәтләрдәки хорузлар да ағыз-ағызга вериб банладылар.

«Ојатмасалар јахшыдыр...».

Һеч ким ојанмады.

О, дарвазанын јанында һасара сөјкәдији велосипеди көтүрдү.

Һасарын дибинэ гысылмыш ит, сәс ешидиб көзүнү ачды. Јериндэ инкәлди.

Оглан бармағыны ағзына апарды.

— Сус с-с-с...

Ит ону таныды. Тәибәл-тәибәл кәришәди.

Оглан ештијатла дарвазаны ачыб чөлэ чыхды. Тилову велосипедин бөјрунэ бәркитди. Атылыб минди. Сүрмәјэ башлады.

Јеничә ишыгланырды. Сојуг иди.

«Ејби јох, инди гызышарам».

Кәнд архада галмышды. Хорузларын банламалары исә һәлә дэ ешидилирди.

О, сүрә-сүрә фикирләширди.

«Бурдан чаја велосипедлә 1 саат 15 дәгигәлик јолдур. (Буну о, дүһөн почталјондан өјрәинмиши). Демәли бир саат 15 дәгигә кетмәк, 1 саат 15 дәгигә кәлмәк. Бу еләди 2 саат јарым. 1 саат да орда».

«3 саат јарымдан сонра евдә олачағам».

11 иллик өмрү боју о, өзүнү илк дәфә мүстәгил һиссе етди...

Јол һис иди. Көһнә араба јолу. Јакин бу көһнә јолун өзүнүн дэ бир романтикасы вар иди... Һәр ики тәрәф мешәлик. Чүрбәчүр ағачлар, гушлар, кол-кос, дизәчән отлар...

«3 саат јарымдан сонра евдә олачағам. Онлар һа еләјиб мәнн ахтарана гәдәр гајдачағам. Өзү дэ фарелләрлә».

Атасы балыг тутмагы сеvirди. Сәһәр тездән дуруб чаја кедирди, Ону исә апармырды.

«Сән һәлә балачасан, жоруларсан»,—дејирди.

Һәлә кәндә истираһәтә кәлмәмишдән габаг, шәһәрдә атасы она сөз вермишди ки, сәни балыг тутмаға апарачағам. Инди кәндә исә күчү-күнә-сатырды.

«Сабаһ апарачағам, сабаһ апарачағам».

Ахырынчы дәфә кедәндә дә атасы демишди:

«Һазырлаш, сабаһ сәни мүтләг апарачағам».

О да һазырлашды. Сәһәри күн исә атасы кетмәди.

«Нијә кедәк, онсуз да бир шеј юхтур».

Доғрудан да ахыр заманлар атасы һеч нә кәтирмирди. Одуру ки, үч күн иди балыг овуна кетмирди.

Оғлан исә бу күн өмрүндә биринчи дәфә ата-анасындан кизлини евдән чыхып, балыг тутмаға кедир. Өзү дә фарел балыгы. О, шад иди вә нәдәнсә бир балача да горхурду. Лакин кет-кедә севинч һисси тамамилә горхуја галиб кәлди вә инди о, јалныз вә јалныз севинирди...

Велосипед атылып дүшә-дүшә эрәдിലәјирди. Бәрк сүрмәк олмурду.

«Асфалт олсајды нә јакшы оларды...».

Артыг лап ишыгланмышды. Лакин күн көрүнмурду. Сојуг иди.

О, сол әли илә кәдәкчәсинини бојунуу галдырды. Нәдәнсә гызышмырды. Үшүјүрду.

Чискиләмәјә башлады. Сонра кәсди. Көјүн үзү исә ачылмырды.

«Мүтләг тутачағам. Өзү дә фарел. Атам биләр ки, мәни апармак лазым иди, ја јох! Интигам мәнимлә кәлсәјди нә јакшы оларды!..».

Коллуглардан бир гуш сәси ешидилди:

— Hop-hop, hop-hop...

«Көрәсән бу һансы гушдур? Еһ, дүнјада о гәдәр гуш вар ки...».

Бирдән онун јадына Интигамын бұлбұллары дүшдү. Нечә дә кәзәл бұлбұллар иди... Ики дәнә, һәрәси дә ажры-ажры гәфәсә. Интигам өзү онлары ажырмышды. О, дејирди ки, бұлбұллар бир јердә оlanda оху-мурлар.

Јол бирдән-бирә үзү ашағы дөндү вә о, ајагларыны даһа да бәрк фырлатмаға башлады. Бу она ләззәт верирди...

Чај көрүидү.

«Нә көзәлди!».

Бирдән күн чыхды вә дүз чајын үстүнә дүшдү. Оғлан баханда көзү гәмәшди. Лакин нәзәрләрини чајдан ажырмады. Чүнки она бахмамак мүмкүн дејилди...

Чај бурада бирдән-бирә ениләниб балача кәл әмәлә кәтирәрәк сонра јенидән даралыб јолуна давам едирди.

Бу көлә бәнәэр һиссенни ады да гәриб иди: «Адсыз көлә».

«Адсызлыг дөнүб ад олуб»—дејә о, тәәччүбләнди. Оғлан велосипеди лап көлүн кәнарында олан бир сөјүд ағачына сөјкәди. Ағачин будагла-ры ачағы әйләмишди, аз гала суја дөјәкәкди.

Оғлан тилову велосипеддән ачды. Көлүн ичәрисинә доғру узанмыш бир гајанын үстүнә чыхды. Раһат јер сечди. Тилову ора гојду. Керя гәјилди јердән балача тахта парчасы көтурдү. Нәм торпагы газмаға башлады. Нә гәдәр десән хирда гурд вар иди. О, гурдлардан көтуруб гар-маға кечирди. Тилову башинин үстүндә бир нечә дәфә фырладыб гар-магы туллады, сонра гајанын үстүндә отурду. Әлләри илә гармыдан ја-пышыб ипи ики бармагы арасына алды.

Бу күн һава гәриб иди. Күн каһ чыхырды, каһ батырды. Каһ исти әлурду, каһ сојуг.

«Көрәсән евдәкиләр јухудан дуруб? Јох, һәлә дурмазлар».

Гәфләтән онда шүбһә ојанды.

— Бирдән һеч нә тута билмәрәм, һа?!..

О, һеч бу бәрәдә фикирләшмәмишди.

Јох, јох. Бу ола билмәз! О, мүтләг балыг тутачаг! Өзү дә фарел, мүтләг!

Оғлан башга шеј фикирләшди.

«Көрәсән инди Интигам Бақыда нә едир. Еһ, ону атасы бизимлә бурхасәјди, нә јакшы оларды! Инди мәнимлә бурда иди».

Бирдән о, ачдығыны һисс етди. Лакин јемәјә һеч нә көтирмәмишди. Оғлан гаршысына бахды: көл... О тәрәфдә мешәлик... Узакларда исә гара булудлар...

О, өмүрдә илк дәфә олараг өзүнү тәһһа һисс етди. Бу һисс она јад иди. О, бу һиссин нә демәк олдуғуну баша дүшмүрдү. Лакин бу олдуғча хошкәлмәз бир һисс иди...

Онун ики бармагы арасында тутдуғу ип тәрпәнмирди. Оғлан сәбир-сизликлә көзләјирди. Ип исә тәрпәнмирди.

Ону јенә дә шүбһә бурду.

«Бирдән һеч нә тута билмәрәм...».

Јох, нечә јә'ни тута билмәрәм. Мүтләг тутачаг. Өзү дә фарел. Мүт-ләг!

Вахты илә атасы да нечә саат отуруб, һеч нә тута билмәјиб. Сонра исә бирдән-бирә гармаға дөрд фарел кечиб.

О да тутачаг. Мүтләг тутачаг.

Оғлана елә кәлди ки, ип тәрпәнди. Тез јымаға башлады. Неч нә јох иди. Гурдлар нечә вар иди, еләчә дә галымышлар.

О, јенидән тилову бир нечә дәфә башы үзәриндә фырладыб гар-магы туллады.

Бу дәфә гармаг көлүн лап аз гала ортасына гәдәр кедиб чатды.

Күн булудларын ардында кизләниш, әтраф чансыкычы бир көркәм алмышды.

Оғлан ипи ики бармагы арасына алараг отурду.

О, көзләјирди вә бүтүн өмүрдә илк дәфә олараг интизарын нә олдуғуну дәрк едирди...

Онун көзләри, сол тәрәфиндә бөјрү үстә дүшүб галмыш көһнә вед-рәјә саташды. Ведрәнин алты јох иди.

«Кәрәк мән дә ведрә кәтирәјдим».

Доғрудан да ведрә кәтирсәјди јакшы оларды. Балыглары тутдуғча ичинә саларды. Фарелләр тәзә галарды.

Јенә дә евдәкилар онун јадына дүшдү.

«Көрәсән дурублар?.. Јох, һәлә дурмазлар...».

Евдәкилар бирдән-бирә јадына дүшдүјү ки, бирдән-бирә дә ја-дандан чыхдылар.

Күн тәзәдән булудларын ардындан бојланды вә санки өзү илә һәр тәрәфә бөјүк бир севинч кәтирди.

Оғлан өзү дә һисс етмәдән севинди. Габаглар исә онун үчүн фәрғи јох иди. Ја күн чыхсын, ја күн батсын.

«Бу күн Интигама мәктуб јазачағам. Јазачағам ки, көлән ил јајда бура бир јердә кәләк».

Оғлан гәләм, кағыз көтурмәдијинә һејифиләнди. Јохса фарелләри туталдан сонра Интигама мәктуб јазарды. Һәр шеји јазарды. Өзүнүн нечә отуруб балыг тутдуғуну, көлүн нечә көзәл олдуғуну, мешәнин нечә бөјүк олдуғуну, һәр шеји, һәр шеји јазарды. Араба јолуну да тәсвир едәрди, бөјрү үстә дүшүб галмыш бу ведрән дә тәсвир едәрди...

«Һајыф гәләм-кағыз көтурмәмишәм».

Ип тәрпәнмирди. Бу нәдир? Доғруданмы атасы һағлыдыр? Даһа бурда балыг олмур?..

Бүтүн өмүрдө илк дөфө оларак о, өзүндө таскинлижэ еһтијач һисэ етди...

«Бурада балыг вар, мөн билирәм, вар! Тутачагам, өзү дө фарел тутачагам».

Гәфләтән оғланын гулағынын дибиндән бир даш вызылды илә кечиб суја дүшдү. О, диксинди. Этрафа бахды. Неч ким јох иди. Бирдән башга бир даш кәлиб лап јанына дүшдү. О, чәлд ајага галхды. Бу заман коллуғун архасында ики баш көрүндү. Күлүрдүләр.

Икиси дө колун далындан чыхыб она тәрәф кәлдиләр. Бирн бөүк иди. 15—16 јашларында. О бирн исә балача иди.

Онлар оғлана чатыб тәзәдән күлдүләр.

— Нијә даш атырдыз?

— Әчәб едирдик,—дејә кичик һырылдады.

Оғланын элиндә тилов олмасајды јәгин ки, онларын үстүнә чума-чагды.

— Јахшы, јахшы, һирсләнмә,—дејә бөүк күлүмсәди.

Кичик она бахыб јенә дө һырылдады вә оғлан дәрһал фикриндән кечиртди ки, бу балачаны јахшыча эзишидирәди.

Бөүк сорушду:

— Нә едирсән?

— Көрмүрсән?

— Јахшы, зарафат етдик, ала бир папирос чәк.

— Чәкмирәм.

— Онда ала сән чәк,—дејә бөүк папиросу кичијә узатды.

Кичик һырылдаја-һырылдаја папиросу алды.

Бирдән бөүјүн көзү сөјүдә саташды. О, бир нечә ан дурухду. Сонра сорушду:

— Тәк кәлмисән?

— Сәнә нә вар?

— Сорущамаг олмаз?

— Тәк кәлмишәм.

Онлар бир гәдәр сусдулар, неч нә демәдиләр. Кичик елә һеј ириширди.

— Јахшы, биз кетдик,—дејә бөүк дилләнди.

Оғлан чавәб вермәди.

Онлар ағачлыгларә тәрәф кетдиләр.

О, јериндә отуруб көзләрини суја зилләнди.

Бирдән онун башына көзләнилмәз бир фикир кирди:

«Бу Интигамын нә гәрибә ады вар. Нечә јаны Интигам. Неч Интигам да ад олар?...».

Вә о, бу көзләнилмәз фикрә тәәччүб етди.

Дејәсән ип тәрәнди. Өзүдүр ки, вар. О, чәлд ипи јығмага башлады. Ләкин балыглар көрүнмүрдү. Гармагы элине көтүрдү. Гурдлар јох иди. Демәли балыг вар. Аңчаг гармага кечмәјиб. Ејби јох, бу дөфә кечәрләр.

О, галхыб бајаткы јерә кәлди. Тахтаны көтүрүб торпагы газды. Икн сохулчан чыхарыб гармага кечиртди. Јенидән тилову башынын үстүндә фырлаиыб гармагы суја туллады. Бу нәдир? Дејәсән ип долашыг дүшдү. Ејби јох, бу саат аңар.

О, гајанын үстүндә отуруб дүјүнләри ачырды. Сәбирлә, тәләсмәдән ачырды. Ләкин бу нечә дө дилхорун иш иди... Нечә дө зәһләтәкән иш иди... О, ортадакы дүјүнләри нә гәдәр алашдисә дө ача билмәди. Ахырда онларын һәр ики тәрәфини чейнәјиб гонарды вә ипләрин учуну бир-биринә баглајыб тилову јухары галдырды.

«Бирдән јенә долашар» дејә о, фикирләшди. Ләкин тез бу фикри башындан чыхартды. Гәрибә иди... Табаглар о, эзаблы бир фикри башы-

дан асанлыгга чыхара билмәзди. Инди исә елә һәмнин андача истәмә-дији шеј барәсиндә фикирләшмәди...

Гармаг суја дүшдү.

О, әввәлки кими гајанын үстүндә отурду.

Чүрбәчүр шејләр фикирләширди. Бәзән дө неч нә фикирләшмирди.

Көзләјирди. Елә һеј көзләјирди. Ип исә тәрпәнмирди.

Бирдән онун башына гәрибә бир фикир кирди:

«Көрәсән гушлар електрик мәфтилинниң үстүнә гонанда нијә онлар чәрәјан вурмур».

О, бир аз фикирләшди.

— Догрудан да нијә вурмур? Адамы вурур, амма гушу вурмур.

Нијә?

Бир гәдәрдән сонра о, бу барәдә дүшүнмәди.

Һәрдән она елә кәлирди ки, ачыб, ја да үшүјүр. Ләкин о, неч нәјә фикир вермирди. О, көзләјирди...

Ип тәрпәнмирди ки, тәрпәнмирди.

Кәл әввәлки кими иди...

Мешә әввәлки кими иди...

Көј каһ тутулур, каһ ачылырды...

Гәфләтән о, хатырлады ки, 4—5 ил бундан габаг Бақыда атасы илә бирликдә дәннз кәнарына кәзмәјә чыхардылар. О вахт о, Хәзәрин лап кәнары илә узанан алчаг һасарын үстүнә галхар, ора илә кедәрди. Ата-сы онун элиндән тутар, мувазинатини итирәндә јыхылмага гәјмазды. Бир дөфә о, хәлватчә һасарын үстүнә чыхыб неч кимин көмәји олмадан дүз кетмишди. Јахынлашмышды, неч бүдрәмәмишди дө.

О, бу бош шејин һардан ағлына кәлдијинә һејрәтләнди.

О, тилову тәрпәтди вә тилов она олдугга јүнкул кәлди. Гејри-иради ипн јыгды.

Гармаг јох иди. Ип о дүјүн вурдугу јердән ачылмышды. Бирдән о, санки јухудан ајылды вә бүтүн дәншәти илә дәрк етди ки, артыг ахшам дүшүр.

Ахшам дүшүрдү...

О, бир нечә дәгигә неч нә фикирләшмәди, неч нә етмәди вә гәфләтән индијә гәдәр она мәлуз олмајан бөүк бир һәгигәти кәшф етди: һәр шеј велосипед сурмак кими асан дејил. Балкә дө елә бу кәшф ону, ушаг кими өз күчсүзлүјүнә ағламагдан чәкиндириди.

О, сөјүдә јахынлашды. Бу нәдир? Бәс велосипед һаны? Ола билмәз? Ахы, сөјүдүн јанында иди.

О, ахтарды. Һәр тәрәфи ахтарды. Белосипед јох иди. Бајаткы оғланларын һырылдајан сифәтләри онун көзү гаршысында чанланды.

★

КЕЧӘ ИДИ.

Јагыш јағырды. Јагыш каһ бәркијир, каһ јавашыјырды.

Элиндә фәнәр тутмуш адамлар көһнә араба јолунун ағзына топлаш-мышдылар.

Бирдән ким исә гышгырды:

— Кәлир!

Һамы көстөрилән тәрәфә бахды.

О, кәлирди. Һала 11 иллик өмүрдә јеримәдији бир јершлә кәлирди.

О, онлара чатан кими дајанды. Бир нечә ан тәрпәнмәди. Бирдән о, лласынын үстүнә чумуб бәркән ағлады вә санки бу ағлајышла вә ушаг-агына әбади оларак элила деди.